

NEKI DOKUMENTI O ZABRANI "SLAVENSKOG JUGA" (1849-1850)

Tomislav Markus

"Slavenski jug" je politički list, koji je izlazio u Zagrebu od 6. kolovoza 1840. do 11. veljače 1850. godine. Glavni su urednici bili poznati publicisti Dragojlo Kušlan i Nikola Krestić (do ožujka 1849), zatim samostalno, uz kraće prekide, Kušlan (do kraja lipnja), te Bogoslav Šulek (od početka srpnja 1849. do zabrane lista).

"Slavenski jug", poput svojeg neposrednog prethodnika "Saborskih novina" zalagao se za očuvanje Habsburške monarhije, suprotstavljajući se mađarskom separatističkom pokretu. Stara monarhija trebala bi se, prema dominantnim koncepcijama u listu, reorganizirati u zajednicu suvremenih i ravnopravnih nacija. U "Slavenskom jugu" prvi put se pojavio najstavniji pokušaj u toku 1848- 1849. izražavanja ideje novog austrijskog saveza - "Osnova za savezno preporođenje cesarovine austrijske po načelu ustavne slobode i narodne pravstvene jednakosti" od srpskog publicista iz Hrvatske Ognjeslava Utješenovića Ostrožinskog.¹ U tome je zagrebački list, poput cjelokupne tadašnje hrvatske politike slijedio zahtjeve Hrvatskog sabora iz lipnja i srpnja 1848., izražene primarno u čl. XI/1848. o suverenoj i cjelovitoj Trojednoj kraljevini unutar preuređene Austrije.²

Takvo je uvjerenje bilo u direktnoj suprotnosti s uvjerenjem bečkog dvora da samo što veća centralizacija i političko-državna unifikacija može osigurati dugoročnu stabilizaciju Monarhije. Oštri napadi "Slavenskog juga" na Oktroirani ustav, koji je proglašen 4. ožujka 1849., očežali su još više njegov položaj nakon što je Bansko vijeće moralo 6. rujna 1849. proglasiti Ustav i u Hrvatskoj. Posljednji urednik lista B. Šulek vodio je hrabru i dosljednu, ali bezizlaznu borbu do konačne zabrane.

Dokumenti označeni rimskim brojevima od II. do IX. odnose se neposredno na zabranu "Slavenskog juga". Dokument pod br. I odnosi se na pismo bana Josipa Jelačića banskom namjesniku Mirku Lentulaju iz srpnja 1849. i važno je za razumijevanje banove odlučnosti početkom 1850. da se list definitivno zabrani. Dokument pod br. X, također Jelačićevo pismo Lentulaju iz ožujka 1850., oslikava tadašnje sumorne političke okolnosti u Hrvatskoj i Habsburškoj monarhiji općenito u okviru kojih se teško moglo očekivati ukidanje zabrane izlaženja izrazito opozicijskog lista poput "Slavenskog juga". Tekstovi se donose u izvornom obliku. bez

¹ Slavenski jug, 27. X. - 5. XI. 1848/br. 36-40. Program Ostrožinskog na njemačkom je jeziku objavio Stjepan Pejaković, Aktenstücke zur Geschichte des kroatisch-slawnischen Landtages und der nationalen Bewegung vom Jahre 1848., Wien 1861., Anhang, 1-32. Nedavno je, uz detaljnu analizu, isti program objavio i dr. Petar Korunić, Program konfederalizma u hrvatskoj političkoj i društvenoj misli u XIX. stoljeću, u: Povijesni prilozi 10, Zagreb 1991., 141-153.

² Zapisnik Sabora trojedne kraljevine Dalmatinske, Hrvatske i Slavonske 5. i sledećih meseca lipnja i srpnja danah godine 1848 deržanog, Zagreb 1848., 10-12.

gramatičkih ili pravopisnih intervencija, a eventualne greške pisca (npr. dvije iste riječi jedna kraj druge) označene su u bilješki.

Vjerujem da izneseni dokumenti nisu cjelokupna neobjavljena građa o zabrani "Slavenskog juga". Daljnja arhivska istraživanja trebala bi, pretpostavljam, otkriti nove izvore o zabrani i naporima za ukidanje zabrane lista, čija se povijesna sudbina umnogome poklapa s usponom, stagnacijom i opadanjem hrvatskih nacionalnih snaga 1848-1850. godine.

I

"Gospodine!³ Kad sam prigodom mog kratkog bavljenja u Zagrebu u mesecu svibnju t. g.⁴ one privremene naredbe učinio,⁵ koje su izvanredno stanje države i okolnosti naše domovine neobhodno zahtevale, nimalo nisam dvoumio, da će moje veće⁶ sredstvom kojeg skrajnju nuždu kakvih naredbah uvidivšeg i priznavšeg sam je izdao, iz svih svojih silah nastojati, čest zakonah tih oderžati i činom pokazati, da je nederži za golo puko slovo. Vrlo žao mi je da priznati moram kako je pravedno to moje očekivanje bez ikakvog uspeha bilo!

Jer dočim ja ovde proti revolucionarnoj stranki⁷ ovde sa hiljadami drugim vernimi mojimi i hrabrim zemljaci kerv i život na mejdan nosim, s najvećim nezadovoljstvom sam opaziti morao da jedna grana te zlosretne stranke u mojoj domovini i u Zagrebu sredstvom novina "Slvenskog juga" i "Südslawische Zeitung"⁸ malo ne svaki dan na očigled moga veća sve više i više glavu svoju dizati počinje. Broj novinah u kojih se gnjusna čarkanja takva revolucionarne te stranke nalaze - naznačiti suviše je; jer gotovo nijednog broja nema, u kojem se nebi izpraznih sumnjičenjah, potvarah Vlade austrijske⁹ i domaće nemanje i pojedinih osobah na uzbuđenje obćeg ogorčenja i nezadovoljstva - početak svih bunah - smerajućih zadržavalo.

Ako tko domovinu svoju ljubi, to sam ja; ako tko pravu spasonosnu slobodu svog naroda pojmiti, ljubiti i saželjati kadar jest, to sam opet ja kako po veri izpovedati mogu među prvimi! Vrlo na izličnu slobodu revolucionarne stranke, koja na čelu ljubav slobode lukavo narodu prednosi, a u sercu jedino sebične namere, i kao sredstvo za postignutje te sverhe bezzakonje i terorizam gnjusno goji, sa sve moje duše merzím i nastojat ću je smervit gđegod ju nadjem. Što narodu mome dobrome i blagome i celoj domovini treba, duboko sam ja i prie osetjao, i svedjer osetjajem, te kako mirno vreme nastane, nastojat ću iz svih silah posavetovati se s narodom svojim o njegovih potrebih, pomoći mu ustrojiti sgrađu slobode, dostojne njegovih lepих darovah i blagoga serca, ne manje i zaslužene budućnosti.

³ Arhiv Hrvatske (dalje: AH), Banskó vijeće, Unutrašnji odsjek, kut. 7, br. 7065, g. 1849., pismo bana Josipa Jelačića predsjedniku Banskog vijeća i banskom namjesniku Mirku Lentulaju.

⁴ Jelačić je boravio u Zagrebu od 7. do 9. svibnja 1849. godine.

⁵ Najvažnija banova uredba bio je "Privremeni zakon o štampi", potpisan 9. svibnja, koji traži visoku kauciju za političke listove i predviđa oštre kazne za bunu, separatističke namjere, širenje nacionalne i vjerske mržnje, nepokornost prema zakonima itd. - usp. tekst Zakona u: Nacionalna i sveučilišna biblioteka (dalje: NSB), Uža Hrvatska 1848-1900, ban Jelačić, R VIIIa B-2, ormar 1, lad. 5.

⁶ Banskó vijeće formirano je već 18. svibnja 1848. kao privremena hrvatska vlada, a konačni je oblik dobilo Jelačićevom uredbom 7. rujna 1848. godine. Raspušteno je 26. veljače 1850. zbog otpora centralističkoj politici bečkog dvora i austrijske vlade.

⁷ Mađarski separatistički pokret pod vodstvom Lájossa Kossutha.

⁸ Südslawische Zeitung izlazile su u Zagrebu od 3. siječnja 1849. do travnja 1852. pod urednikom Josipom Prausom. Primarno namijenjene izvanhrvatskoj javnosti u Habsburškoj monarhiji, bile su vrlo bliske Slavenskom jugu po svojim osnovnim političkim koncepcijama.

⁹ Centralistička austrijska vlada Felixa Schwarzenberga i Franza Stadion, formirana 27. studenog 1848. godine.

U burno vreme nit' se nova sgrada gradit može, nit se stara rušit smie. A to je baš bezumna namera prevratne stranke koja je već toliko deržavah u Europi i toliko nedužnih obiteljah u kratko vreme od jedne ne cele još godine nesretnimi učinala.

Ja sam u boj pošao lane za domovinu i celokupnost monarkie najpače po volji i želji naroda moga na saboru sakupljenog. Prie nego tu moju misiju boja, koji sve naše sile napete derži, nesveršim nemogu se drugog opet posla latiti. To će narod kao doslednost svoje volje i želje sigurno i uviditi. Kad se važni ovaj posao sverši, opet ću ako Bog da saslušat volju i želju naroda na sabora, nu ne iz onih novinah, koje za glas naroda nipošto nederžim.

Iz toga Vam gospodine! time pozivajuć se na saveršenu u tom obziru vlast nalažem: da odmah kako ovo pismo primite - jer i naimanje oklevanje u tom poslu neželim - urednike Slavenskoga juga i nemačkih jugoslavenskih novinah preda se pozovete, te njih u moje ime najstrožije opomenete, da se ozbiljno okane svog dosad sleđenog prevratnog pravca - sijanje naimo nezadovoljstva među narodom proti celokupnoj ili domaćoj vladi nemanje i proti pojedinim oblastim i osobam u službi domovine stojećim, - ako ne žele da skrajnjom strogostju tome njihovome u sadašnjih naših okolnosti, gdje je najveća sloga nuždna, osobito grešnom delu na put nestanem. Zato ćete gospodine! svaki izlazeći broj rečernih novinah s najvećom pozornostju pratiti učiniti, te ako bi se pokazalo, da usperkos te moje opomene urednici ovi kod svog gorenaznačenog pravca tverdokorno obstoje, kod pervog takvog broja svako izdanje novinah jim

obustavite i krivce polag privremenog o štampi zakona $\frac{4446}{96}$ 849 proglašenog osuditi učinite. U ostalom ovde još i to Vam napominjem: da preki sud¹⁰ od mene lanjske godine glede buntovnikah narod proti narodnosti, vlast banskoj časti isto buncćih izdat dignut nije, nego da svedjer još obstoje. burne one iste opasne okolosti u domovini još nisu prestale, samo su pod drugim barjakom drugi pravac uzele. Tim prekim sudom se poslužite kadgod od potrebe budu bez razlike osobah, stališa i stranakah sa svom strogostju. Za strogo oderžanje ove moje Vam time izdate naredbe podlažem Vas i svakog pojedinog člana Moga Veća pod osobni najstrožiji odgovor, jer nipošto podnosio nebudem, ma stajalo me i života, da moje i najkrepcie na dobro domovine smerajuće naredbe golo ostaju - i meni za ledjima na očigled moga Veća da revolucionarna stranka, proti kojoj sam život po volji moga naroda na medan izneo i ovde svedjer još nosim, glavu svoju na propast domovine diže i širi se.

Za 48 satih od primljenog ovog pisma očekujem svakako¹¹ od Vas izvestje o uspehu učinjenih usled ove moje naredbe Vaših korakah. U glavnom stanu (? - riječ nečitka) u Bački la serpnja 849. Jelačić Ban."

II

"Gospodine!¹² Verhovno zapovedništvo vojničko hervatsko-slavonsko u dopisu pod ./. tuži se da novine u Zagrebu pod naslovom slavenski Jug izlazeće u dviih ovomu dopisu priklopljenih člancih mirni novo domovine ustrojenje terplivno čekajući graničarski puk na nezadovoljstvo nadražuju, i tako sadašnje, kako i buduće činovnike s neurednimi klevetami sumnjičajuć temelj svakog poverenja podkapaju, i tim načinom najpogibeljnije težnje bezkazno očituju. Buduć pako da se slobodna štampa na takove anarhičke sverhe upotrebiti nesmie, i da u svakoj ustavnoj deržavi periodički listovi, koji meržnju, i preziranje vlade proizrokovati nastoje, činovnike

¹⁰ Jelačićev proglas o uvođenju "priekog ili kratkog suda" objavljen je 27. travnja 1848. zbog seoskih nemira i mađarske neprijateljske propagande.

¹¹ Podertano u originalu. Sva kasnije podcrtana mjesta u dokumentima označena su tako u originalu.

¹² AH, Banska pisma, kut. CLXV, br. 27, pismo Jelačića Lentulaju.

občinske gerde i proti njima gnjev probuditi nameravaju, i puk bune, osudjuju se - jerbo ova smiela napadanja vašu pozornost dosad mimoišla jesu, gde Vi suprotivno na tužbi istog verhovnog vojničkog zapovedništva proti učredničtvu narodnih novinah Parnicu odredili jeste, zato prinudjenoga se nalazim Vama s-otim oštro naložiti: da Vi odmah potrebne naredbe načinite: da deržavni odvjetnik u smislu privremenog zakona u mesecu svibnju leta prošastnoga u poslu štampe po meni izdanog tako radi prenavedenih, kako i drugih razdražujućih člankov, kojih sijaset se u istom listu se¹³ nalaze, i koje u rečenih novinah iziskati na dužnost imenovanog odvjetnika spada učrednika spomenutih novinah slavenski Jug zvanih do izminitja 15 danah odprijetoga dopisa moga računajući pred sud pozove, dotična pako občinska oblast shodne korake, da se poleg zakona po meni izdatog porota sastavi, i pripadajuće sudište na preduzetje ove parnice uputi, odmah učini.

Nedvojim uostalom, da Vi ovu moju odluku točno izveršili, i mene o naredbah Vaših kako i o uspehu istih čim prie izvestili budete...¹⁴ U Beču 23a sečnja 1850. Jellačić Ban."

III

"Slavno Veće!¹⁵ Poslie kako nam naručeno bi danas oko 5 sati poslie podne po Gospodinu građanskom sudcu Janku Kamaufu - po nalogu banskog namiestnika,¹⁶ koj se neposredno osniva na došavšoj visokoj zapovesti od presv. g. Bana - uslied kojeg da se odmah odnieti imademe k onoj tiskarni, u kojoj se tiskaju novine pod naslovom "Slavenski jug" i da ondje izposlovati imademo: da uslied visoke zapoviedi presvetlog gospodina Bana odsele imenovate novine, podnipošto od današnjeg dana tiskati se neimadu, - i da isto današnje daljne razdielavanje obustaviti se imade; - te isto da se odmah javi g. uredniku istih novinah Bogoslavu Šuleku.

Poslie tog nezanimarismo niti jedan čas, projdosmo u tiskarnu g.g. bratje Županah,¹⁷ gde samo sa izdavateljem g. Ljudevitom Županom biasmo, te ga službeno pitasmo, koji kalup jest određen za tiskanje današnjih novinah pod imenom "Slavenski Jug", i koliko iztisakah jest veće proizvedeno. - Od poslenikah tiskanskijeh bi nam oni kalup pokazan, koji za tiskanje ovih novinah bi bio služio, - i gde baš ovi čas prvi tabak biaše podmetnut za iztiskivanje.

Nu kako bi g. Ljudevit Župan uputjen bio po nami od zabranjenog tiskanja imenovatieh novinah, - iz miesta da nam poda rukopis današnjih novinah - dao nam je oni isti prvi i jedeni tabak, koj bi iztiskom u pribitnosti našoj, što ovdje pod ./, priklapamo¹⁸ - najdjenu tako pripravu, ko bi složena za te novine "Slavenski Jug" zapoviedismo odmah razmetnuti ju, da se tako dalnje iztiskivanje i razdielivanje ovih novinah što bolje preprieči.

Ovoj našoj naružbini slediše odmah zatim neposredno ova: da prodjosmo u uredničtvo otih novinah "Slavenski Jug" zvanih, da obaviestimo ovdje gospodina Bogoslava Šuleka o zabranjenju tih od njeg uredjivanih novinah - kao uredniku; - budući pako da nenadjosmo osobno g. Bogoslava Šuleka, nego samo njegovog pomoćnika g. Janka Hofman-Dvoranića. - Zato dokazasmo mu službenu uredbu, po kojoj se zabranjuje uredjivanje i izdavanje lista pod naslovom

¹³ Tako u originalu.

¹⁴ Završetak pisma odnosi se na parnicu protiv Narodnih novina Ljudevita Gaja.

¹⁵ Povijesni arhiv u Zagrebu (dalje: PAZ), Protokol Acta politica, Spisi gradskog zastupstva, 13. veljače 1850., br. 400=1850., izvještaj kapetana Vjekoslava Šrabeca i vijećnika Josipa Vrbančića Poglavarstvu grada Zagreba

¹⁶ Mirku Lentulaja.

¹⁷ Braća Lavoslav i Ljudevit Župan (Suppan), vlasnici tiskare i izdavači Slavenskog juga.

¹⁸ U prilogu ovog izvještaja nalazi se cjelovit primjerak Slavenskog juga od 12. veljače 1850., br. 35. To je, dakle, posljednji štampani, ali ne i umnoženi i raspačavani broj lista.

"Slavenski Jug" koji si zabilježi stenografički odmah ono, što govoreno bi po nami o donesenoj prepovedi, za obavjestiti g. Bogoslava Šuleka o događaju tome.

Verhu česa mi svoje službeno izvjestje podlažemo. U Zagrebu dne 12a veljače 1850. Slavnog vieća pokorni službenici Vekoslav Šrabec kapetan i Jos. Verbanić većnik."

IV

"OBZNANA.¹⁹ Juče su nam gg. kapetan i jedan senator zagrebački²⁰ ustmeno izjavili da nam imaju po zapoviedi sv. bana Jelačića očitovati, da Slavenski Jug nesme više izlaziti, te su odmah jučerašnji broj confiscirali.

Mi ćemo učiniti shodne korake, da se ova zabrana ukine; nu ako tko od gg. predbrojiteljah nebi htio čekati, neka nam to u otvorenom dopisu javi, pa ćemo mu predplatu povratiti. U Zagrebu 13. veljače 1850. Izdavatelji Slavenskoga Juga."

V

"Svetli Bane!²¹ Otkad ste se lani u svome pismu na urednika Beogradskih novinah tako krasno izrazili o slobodi štampe²² svi su slavjanski journaliste s ponosom na Vas gledali, nalazeć u Vas silni stup svoje slobode. I zato je zadnji Vaš čin, kojim ste Slavenski jug zabranili, tim većjom tugom napunio svakoga priatelja prave slobode, jer je zabranom tom slobodnoj štampi, ovomu najvažniemu palladiumu ustavne slobode - kao što ju zove austrianski ustav - tolika rana zadata kakve jošite nije dopala ni od svojih najvećih dušmanah. Videli smo doduše, kako su bile u pokrajinah, gde je poradi bune constitutia suspendirana te gospoduje vojnička vlast, mnoge novine obustavljene, pa i to naročito samo dotle, dok opsadno stanje uztraje: nu da su u kojoj zemlji austrianskoj, uživajući ustavnu slobodu, bez suda i uzperkos zakonom o slobodnoj štampi, novine koje ma i zauzdane, onako samo naprečac bile, ne obustavljene, nego za sveгда zabranjene, tomu neima primera u svojkolikoj austr. monarkii. Vi ste, svetli Bane, prvi onako postupali sa Slavenskim Jugom, te ste ga bez suda i osude naprečac zabranili. Vi kažete doduše u svom pismu na g. banskoga namestnika, da je Slavenski Jug više putah već zakon o štampi prekeršio i zaslužio da bude kažnjen; nu kad bi se to i dopustilo: zar se poradi ove nemarnosti dotičnih poglavarah, koji nisu Slavenski Jug na sud potežali, mogu sada bez suda smertnom kaznju iste novine kazniti? Oprostite, Svetli Bane, nu neima zakona, kojim bi se ovakvo postupanje opravdati moglo, dapače ono se sasvime protiví i Vašemu zakonu o štampi: a zakon u zemlji constitucionalnoj, veže ne samo onoga, za kog je stvoren, nego i onoga, koji ga je stvorio. Vaš zakon naročito veli, da se urednik onda stopram²³ proglasiti može nesposobnim za dalje redigiranje, pošto je bio zakonito obsudjen: nu podpisani urednik Slavenskog juga nije bio nikada od svojega poglavarstava ni opomenut, a kamo li tužen ili obsudjen pa ste mu Vi evo zabranili nadalje redigirati njegove novine! -

¹⁹ NSB, Uža Hrvatska 1848-1900., ban Jelačić, R VIIIa B-2, ormar 1, lad. 5, R VII-2°-5, obavijest braće Župan javnosti

²⁰ Kapetan Šrabec i vijećnik Vrbančić (usp. dok. III).

²¹ NSB, Ostavština Slavoljuba Vrbančića, R 6525 c-1, pismo urednika Slavenskog juga Bogoslava Šuleka banu Jelačiću.

²² Šulek vjerojatno misli na Jelačićev memorandum vladaru Franzu Josephu, koji su objavile beogradске Srbske novine od 26. IV. (14. IV. p. st.) 1849/br. 31, u kojem ban osuđuje politiku austrijske vlade u zauzetim dijelovima Mađarske.

²³ Tek.

Deržavni odvjetnik podigao je, istina, ovih danah parnicu proti Slavenskomu Jugu, nu članak, radi kojega je tužio, biaše izišao u novinah pod *priašnjim* odgovornim uredništvom, i zato derž. odvjetnik sadašnjeg urednika nije ni na sud pozvao: pa Vi ste ipak kaštigovali mene ni kriva ni dužna. Da se tuženik i obsudjenik kazni, to je sasvime pravedno, nu da bi se kaznio čovek, koji ni obtužen nije bio, to je bivalo do sada samo u Bosni. - I zato nemogu nikako drugo verovati, nego da ste Vi samo zato Slavenski jug zabranili, jer ste bili opako izveštjeni o stanju stvari. U tomu me utvrđuje i to, što se pozivate u rečenoj zabrani na izveštje derž. odvjetnika, pa sigurno Vam nitko nije kazao, da se Bansko veće nije nimalo slagalo sa izveštajem derž. odvjetnika, i zato Vam ga je podnelo bez ikakve preporuke samo kao njegovo privatno i subjectivno mnjenje.

Pa to je sasvim naravski, jer je derž. odvjetnik očevidno samovoljno i nezakonito postupao. O tome ćete se uveriti, kad Vam rečem, da je samo pol drugi dan prije suda obtuženikom dostavljen poziv na sud, pa tomu pozivu nije bila priklopljena tužbenica (Anklageschrift), dapače nije bio naznačen ni članak, radi kojega se obtuženici na sud pozivaju. Tako s jedne strane radi kratkoće vremena nisu se mogli porotnici obavestiti o svome zvanju, s druge strane nisu se mogli obtuženici pripraviti na obranu - pa ovo je jedini uzrok, zašto sav onaj sud ostade bez rezultata. To je Bansko veće dobro znalo i zato nije htelo pristati na mnjenje derž. odvjetnika; Sve bi se ovo bilo moglo preprečiti, da su Vas ljudi, kojih ste udostojili svojim poverenjem, za dobe obavestili o nedostacih zakona o štampi, i da su se ovi nedostaci dopunili n. p. austrijskim zakonom o štampi. Nu ljudi oni kao da su na vlaš hoteli Vaš zakon o štampi compromittirati, nehtedoše nikako ni uvažiti a kamo li Vam prijaviti priobčeni jim o tom predmetu memorandum.

Znam ja, da su Vam protivnici naši opisali Slavenski Jug kao novine radicalne i buntovne, Vi pako nemajuć vremena, da biste se sami uputili, verovali ste jim: nu već ova jedna okolnost obsvedočit će Vas, da Vas protivnici Slav. Juga nisu verno izveštjivali. Oni su vapili, da ima toliko grešnih članakah u kojih novinah, a kad tamo, izbrajali su za predmet parnice članak u kojem se opisuje tuga i nevolja granice i Vama sasvime poznata; članak, koji je prije 6 mesecih štampan, te po austr. zakonu nemože biti više ni predmet štamparske parnice; članak, koji nije ni izišao pod mojom odgovornostju; članak, radi kojega neće sigurno nijedan zakoniti sud ove novine obsuditi.²⁴ Zašto nije bilo uredništvo već radi pervoga tobože grešnoga članka na sud pozvano ili barem privatno opomenuto? - Nego mu nitko nije ništa kazao, da je ikada granice zakona prekoračilo, a sada stopram posle 7 mesecih upisuju mu se u greh članci, koji nisu nikada ni ukoreni bili!

Protivnici naši kažu nadalje, da Slav. Jug probudjuje nezadovoljstvo: on ga neprobudjuje nego ga otkriva, i akoprem nije organ vlade, to nije ni organ kakve systematičke oppositie, te će i nepriatelji naši priznati, da je više praktičkih članakah donosio nego ikoje ovdašnje gouvernalmentalne²⁵ novine. Zato mi se čini, da je ovakva naprasna zabrana ovih novina većje nezadovoljstvo probudila nego bih ja bio ikada u stanju probuditi ga. O tom ćete se uveriti, kad izvolite razlučiti sadašnji Slav. Jug od priašnjega, kad je on bio zbilja jedno vreme u duhu radikalnom uređjivan. Pa jam se baš zato primio njegove redactie, da ga s ove staze svratim na put umerene liberalnosti. Da mi je to za rukom pošlo, o tom me uverava ta okolnost, što, dočim je bio odprrie već na umoru radi nedostatka predbrojnikah, sad jih ima više nego druge hervatske novine, a čitatelji ovi čine glavnu stranu intelligentie našega naroda, oni su velikom stranom ljudi umereni, dapače conserativni, prosti i od svake sumnje radicalisma. - Do ovoga povoljnoga rezultata došao

²⁴ Slavenski jug objavio je više članaka o teškom stanju u Vojnoj granici, posebno nakon donošenja Oktroiranog ustava. Vjerojatno se, s obzirom na to da Šulek spominje ranije uredništvo (dakle, prije 1. srpnja 1849.) i vrijeme od 6 do 7 mjeseci ranije, radi o anonimnom članku, potpisanom "100 - - vić graničar", pod naslovom "Sjedinjenim silama" (Slavenski jug, 7. VI. 1849/br. 67). Autor članka oštro osuđuje politiku austrijske vlade, koja ovu kraljevu maksimu tumači, posebno u Granici, u centralizatorskom i germanizatorskom duhu.

²⁵ Vladine, službene.

sam po tome, jer veran svome programu, nastojao sam o tom, da Slav. Jug bude pravi organ naroda, da otkriva dužnosti i prava naroda, ali i kreposti i mahne vlade. Ako je na tom putu više krat opponirao, to mu se u slobodnoj zemlji nemože zameriti, dok neprekerši zakone; a kad bi ove prekeršio, onda mu je valjalo suditi po zakonu, a ne zabraniti ga bez suda. Slavenski Jug bile su jedine nezavisne novine svega srbsko-hrvatskoga naroda, pa i ove jedine novine udušene su mu: neće li to nezadovoljstvom uroditi? Nemci imaju toliko oppositionalnih journalah, pa opet i opozicionalna u Beču zabranjena "Presse"²⁶ slobodno izlazi u Bernu;²⁷ a naš narod lišen je u svojoj constitutionalnoj domovini svakoga organa, u kojem bi svoje potreboće i tužbe na svet mogao izneti! Boli ga, pa se nesme ni potužiti. Što se pako veli, da Slav. Jug goji ogorčenost, može biti da je ovaj ili onaj gospodin ogorčen zato, što mu je Slav. Jug nevaljana dela na videlo izneo: nu da ja nisam nikakav bundžia, to sam čini mi se dovoljno pokazao u vreme revolucije, kad bjaše mamura revolucije sve glave obuzela, te sam baš ond umerenu stranku zastupao. Da je meni stalo do ogorčenja, to bih ja izdavao novine pod drugim naslovom, pa neima zakona, po kojem bi se novine te zabraniti mogle; ili bih već sada obćinstvu bio razložio kako se nepravedno sa Slavenskim Jugom postupa.

Nu ja želim urednim putem do pravde doći i zato se prie k Vama, Svetli Bane, utičem. Mnogi su me, istina, od ovoga koraka odvratjali i drugamo napatjivali, govoreć da se Vas ljudi himbeni zaokupili i da ću zaludu kod Vas polaštice tražiti; ali ja nemogu verovati, da bi plemenito Vaše serce za pravicu bilo sasvime zatvoreno, i da bi moglo osuditi čoveka nesaslušana.

Nemolim ja kakvu osobitu povlasticu, nego samo pravdu; molim, da biste skinuli sa Slav. Juga zabranu izrečenu nad njim bez ikakvoga suda, i da biste točnom i podpunom naredbom o slobodi štampe izvolili opredeliti područje journaliste, ili upravo s potrebitimi promenami proglasi- ti i kod nas austr. zakon o štampi.

Prošnja moja tako je lojalna, da nedvojim nimalo o njezinom izveršenju, i u nadi toj ostajem - Vaše Svetlosti - ponizni sluga - saborski zastupnik B. Šulek.²⁸

VI

"...²⁹ Zajedno je blagoizvolio svetli ban novine pod imenom "Slavenski Jug" izlazeće odmah zabraniti iz navedenih u visokoj svojoj naredbi tih razlogah, što mnogobrojni članci istih novinah usperkos postojećemu privremenomu zakonu o štampi neposlušnost i nepokornost izdavalateljah i urednikah pram zakonu i višjim oblastimi očitio pokazuju meržnju i razdraženost serdacah podpaljuju i tako na nezadovoljstvo i prevrat pobudjuju.

Dočim Vam prijavljam da su novine "Slavenski Jug" predsedateljno na Vašeg sudca izdatim nalogom 12. o.m. već zabranjene, imam vam u smislu ove visoke b. naredbe naložiti: da odluku glede sudb. postupanja strogo obderžavate; zabranu rečenih novinah u vašem području proglasi- te, i potom sve dotične predplatitelje uputite, da se radi povratka svoje dotične predplate do sverhe meseca travnja o.g. obrate na vas, - usled čega da se ovaj nalog da svojim načinom račun

²⁶ Bečki list Die Presse, s kojim su Slavenski jug i Südslawische Zeitung često polemizirali zbog njegovih germanizatorskih, centralističkih i antislavenskih koncepcija.

²⁷ Glavni moravski grad Brno, a ne švicarski Bern.

²⁸ Pismo nije datirano, ali se približno može odrediti vrijeme njegova pisanja. Terminus ante quem non je 13. veljače 1850. kada su izdavači Slavenskog juga obavijestili javnost o poduzimanju "shodnih koraka" za ukidanje zabrane (usp. dok. IV). Terminus post quem non je 22. veljače 1850. kada je Jelačić zabilježio primitak Šulekove molbe (usp. dok. VII). Još uži datum mogao bi biti između 13. i (otprilike) 18. veljače s obzirom na to da je pismu trebalo nekoliko dana da stigne u Beč gdje se tada nalazio Jelačić.

²⁹ PAZ, Protokol Acta politica, Spisi gradskog zastupstva, 17. veljače 1850., br. 433=1850., zahtjev banskog nanjesnika M. Lentulaja Poglavarstvu grada Zagreba. Prvi (izostavljen) dio zahtjeva vezan je za Jelačićeve upute o sastavu i funkcioniranju porote prema Privremenom zakonu o štampi.

načinite, koliko pripada predplatiteljem po razmjeru od 12. o.m. iz dotične predplate natrag, da po tom toliko iz položene kaucije do sverhe meseca travnja zadržite i medju tim iz toga odmah svakog predplatitelja, namirite, ostalo pako dotičnim vlastnikom izručite. U Zagrebu 14. veljače 1850. Mirko Lentulaj."

VII

"Odgovara³⁰ se molitelju: da dotle, dok zakon o štampi koj će na skorom vlada takojer za Kraljevinu hervatsku i slavoniu provisorno izdati, u život stupio, i dovoljna garancia tak za slobodu štampe, kao i protivu prestupka njezinom pribavljena nebude, od zabrane Slavenskog Juga odustati nemogu. U Beču 24a velj. 1850. Jellačić Ban.³¹

pr. 22. velj. 850. Svetlomu gospodinu Baronu Jos. Jelačiću Banu trojedne kraljevine - ponizna prošnja Bogoslava Šuleka urednika "Slavenskog Juga" u tom sastojćea, da bi mu se dozvolilo izdavati novine svoje po svetlom Banu u najnovije doba zabranjene, da se zajedno austrijski štamparski zakon privremeno u Hervatskoj i Slavonii uvede."³²

VIII

"Slavno Poglavarstvo!³³ Na priobćeno mi pismo ovdašnje General- komande imam čast izjaviti, da ja njezinoj želji već zato nemogu zadovoljiti, jer su pomenuti članci izašli pod priašnjom redactioni, te ja ni sam neznam pisca rečenih članakah.

U ostalom molim da bi Sl. Poglavarstvo izvolilo opomenuti Generalkomandu, neka me u buduće poštedi s takvim protiuštavnimi zahtevanji, jer ja nisam ni malo pripravan igrati rollu denuncianta naprema mojim dopisateljem.

Ostajem s dubokim štovanjem Slavnog poglavarstava - U Zagrebu 25. veljače 1850. - ponizni sluga Bogoslav Šulek."

IX

"OBZNAVA.³⁴ Na našu prošnju opremljenu sv. banu odgovoreno nam je dana 24. veljače (febr.), da Slavenski Jug neće moći izlaziti, dok nestupi u život novi zakon o štampi, koji će vlada na skorom i za Hervatsku i Slavoniu provisorno izdati."³⁵

Molimo dotle gospodu predplatitelje, koji su nam do sada svoje poverenje na tako krasan način izkazali, da se dotle sterpe, dok se rečeni zakon neproglasi, što će kako nam se obećaje na skorom biti, jer je zakon taj već izradjen i za potvrđenje podnešen. A mi ćemo se tersiti, da štovanomu občinstvu po mogućnosti naknadimo ovo njemu i nam nepovoljno prekinuto izdavanje naših novinah. U Zagrebu 5. ožujka 1850. *Urednik i izdavatelji Slavenskoga Juga*."³⁶

³⁰ Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Ostavština Bogoslava Šuleka, XV-19/g-2, Jelačićev odgovor Šuleku.

³¹ Pisano na lijevoj strani lista.

³² Pisano na desnoj strani lista.

³³ PAZ, Protokol Acta politica, Spisi gradskog zastupstva, 26. veljače 1850., br. 526=1850, Šulekovo pismo Poglavarstvu grada Zagreba.

³⁴ NSB, Uža Hrvatska 1848-1900, ban Jelačić, R VIIIa B-2, ormar 1, lad. 5, R VII-2°-5, obavijest Šuleka i braće Župan javnosti.

³⁵ Usp. dok. VII.

³⁶ Kurziv u originalu.

X

"Gospodin³⁷ ministar unutarnjih delah³⁸ javlja mi da borioci prevratne stranke na sve strane trude se. (? - riječ nečitka) da mogu duh protivljenja medju narodom uzdržati, ništa manje trude se sasvima silama, da nova snaženja i akoje moguće obću pobunu u Europi proizvedu. Najnovije vijesti koje su o toj buntovnoj stranki iz Pariza, Londona, Švajcarske, Nemačke i Italije prispiele, dokazuju jasno, da ta stranka namjerava pobunu iz Francuzke i Švajcarske podići koja bi se zatim imala po celom svietu prostreti, za koju sverhu imali bi služiti dolazeću proletja mjeseci.

Istinabog carevina je naša od toga duha prosta, niti se je bojati kakvoga znatnijega poremećenja poredka, medju tim za izbeći i najmanje povode, kojih iztupljenja proizvesti mogli, nalažem Vam da ništa npropustite, što bi nužno bilo za za³⁹ uzdržanje mira i poredka. u dojdućim mjesecima udvostručite Vašu pažljivost na javna gibanja tudjinah i stranacah pažljivim okom pratite, i neprestano pripravn budete, i najmanje pokušanje nereda svom snagom uništiti, i tako veća gibanja već u samom postanku udušiti.

Za ostići ovoga naloga sverhu npropustite dopis ovaj u najvećoj tajnosti zadržati i takovi na isti način samo samo⁴⁰ načelnikom županiskih vlastih priobćite, o učinitim pako uredbama, kao i svima na ovo protežućim se pojavljenima mene izviestite. U Beču 6. ožujka 850. Jellačić Ban."⁴¹

³⁷ AH, Banska pisma, kut. CLXV, br. 30, Jelačićevo pismo Lentulaju.

³⁸ Alexandar Bach (1813-1893), austrijski ministar unutrašnjih poslova 1850-1859.

³⁹ Tako u originalu.

⁴⁰ Tako u originalu.

⁴¹ Nakon uzaludnih napora za obnovom Slavenskog juga Bogoslav Šulek je 7. travnja 1850. pokrenuo Jugoslavenske novine u kojima je nastojao, do njihove zabrane u prosincu 1850. nastaviti propagirati osnovne koncepcije Slavenskog juga, koliko je to bilo moguće u tadašnjim teškim političkim okolnostima.

Zusammenfassung

EINIGE DOKUMENTE ZUM VERBOT DER ZEITSCHRIFT "SLAVENSKI JUG"
(1849-1850)

Tomislav Markus

Der Autor bringt zehn bisher noch nicht veröffentlichte Unterlagen aus der Zagreber National- und Universitätsbibliothek, dem Historischen Archiv in Zagreb, dem Zagreber Archiv Kroatiens, sowie dem Zagreber Archiv der Kroatischen Akademie der Wissenschaften und Künste. Acht der Unterlagen (Nr. II-IX) beziehen sich auf das Erscheinungsverbot für das Zagreber politische Blatt "Slavenski Jug" im Februar 1850. Ein Dokument (Nr. I) zeigt die Forderung scharfer Maßnahmen seitens des Banus Josip Jelačić gegen die Zagreber Oppositionsblätter "Slavenski Jug" und "Südslawische Zeitung" vom Juli 1849. Das letzte Dokument (Nr. X) bezieht sich auf Jelačićs Forderung an den Banus-Stellvertreter Mirko Lentulaj vom 1850, und dabei geht es um eine verschärfte politische Kontrolle in Kroatien.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

IZDAVAČ: Društvo za hrvatsku povjesnicu

REDAKCIJSKI ODBOR

Mirjana GROSS, Zagreb

Ivan KAMPUŠ, Zagreb

Tomislav RAUKAR, Zagreb

Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Ivan KAMPUŠ

TAJNIK REDAKCIJE

Ivica PRLENDER

LEKTOR

Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:

Društvo za hrvatsku povjesnicu

Zagreb, Odsjek za povijest, Filozofski fakultet

Ul. Đure Salaja 3

Narudžbe šalžite na navedenu adresu

Cijena ovog broja iznosi 100 kuna

Izdanje časopisa sufinancira

Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske

Slog i prijelom na kompjutoru: DENONA, Pergošćeva 8 – Zagreb

Tisak: KRATIS, Vrapčanska 15 – Zagreb, svibanj 1995.

Uvez: GRAFOUVEZ, HBZ 41 – Velika Gorica